

О. В. Машкова

*Херсонський державний університет,
orchideya1983@mail.ru*

АНАЛІЗ СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Херсонщина славиться своїми природними рекреаційними ресурсами (кліматом, сприятливим для організації літніх видів відпочинку, теплими Чорним і Азовським морями, термальними джерелами та ін.), тому для українських і зарубіжних туристів більш відома як область, що спеціалізується на пляжному відпочинку. Але у XXI столітті пасивний відпочинок на пляжі, хоча й залишиться найпоширенішою формою проведення відпустки, усе в меншому ступені буде відповідати потребам жити в задоволення. На зміну «трьом S» – море-сонце-пляж (Sea-Sun-Sand) поступово приходить формула «трех L» – національні традиції-пейзаж-дозвілля (Lore-Landscape-Leisure) [1], тому досить актуальним становиться детальне вивчення суспільно-історичних туристичних ресурсів, завдяки яким спеціалізація Херсонської області на туристичному ринку розшириться.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням туристичної індустрії України займаються ряд вітчизняних вчених: В. К. Бабарицька, О. О. Бейдик, Т. А. Дьорова, Л. П. Дьяченко, В. Ф. Кифяк, О. О. Любіцева, О. Ю. Малиновська, М. П. Мальська, П. Р. Пуцентейло, І. В. Смаль, Т. Г. Сокол, В. В. Худо, В. І. Цибух та інших.

Великий вклад у розробку і популяризацію туристичних маршрутів Херсонщини зробили О. Алеферко, С. Алеферко, Я. Василевська, С. Дяченко, В. Дяченко.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз сучасного стану та класифікація суспільно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів (РТР) Херсонської області. Відповідно до мети були поставлені завдання:

- а) охарактеризувати сучасний стан суспільно-історичних РТР регіону;
- б) провести класифікацію суспільно-історичних РТР Херсонської області.

Виклад основного матеріалу. До суспільно-історичних туристичних ресурсів за О. Бейдиком відносять: архітектурно-історичні, біосоціальні та подієві РТР [2].

Серед суспільно-історичних РТР Херсонської області, нажаль, немає таких, які були б занесені до списку ЮНЕСКО. В області під державною охороною перебуває 3 418 пам'яток археології (у т.ч. 29 – національного значення, див), 2 259 пам'яток історії (3 національного значення), 130 пам'яток монументального мистецтва (3 національного значення), 140 пам'яток архітектури та містобудування (у т.ч. 32 – національного значення). Всього: 5 947 нерухомих пам'яток історії культури та містобудування (більшість із них є латентними), у т.ч. 67 – національного значення.

З них 1465 об'єктів входять до Державного реєстру пам'яток історії та культури Херсонської області станом на 01.06. 2005 (даний документ більше не оновлювався) [5]. На основі цих даних нами було проведено класифікацію суспільно-історичних ресурсів Херсонської області, що відображено на рис. 1.

Причому, із загальної кількості (541 об'єкт) пам'яток археології – 437 курганів і курганних груп, 25 стоянок, 65 поселень, 5 могильників і 9 городищ [3-5].

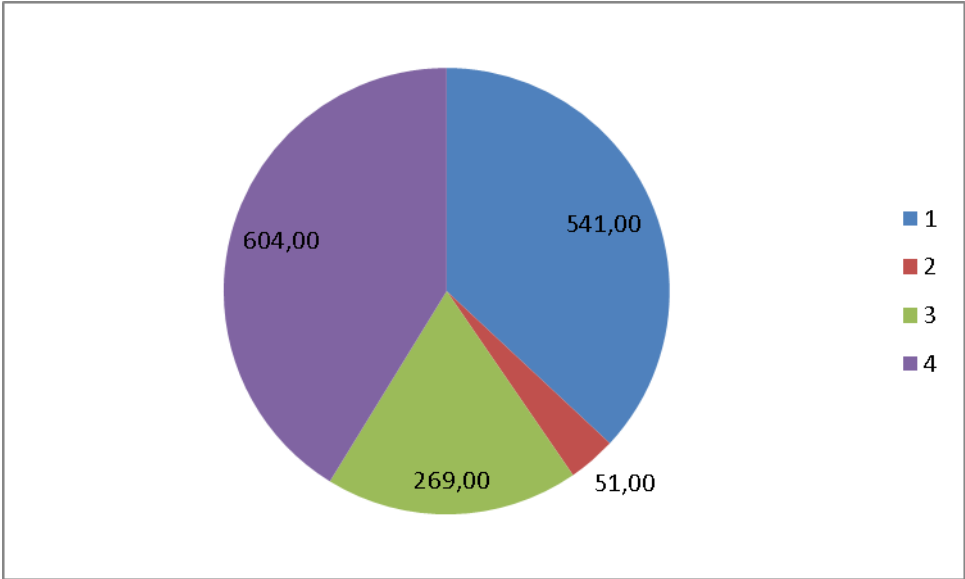

Рис. 1 – Класифікація суспільно-історичних ресурсів Херсонської області,
де:

1 – пам'ятки археології, 2 – пам'ятки архітектури, 3 – біосоціальні
ресурси, 4 – подієві ресурси.

За переважанням певного архітектурного стилю архітектурно-історичні пам'ятки нашого краю належать до:

1. архаїка (до 1000 р. до н. е.): Дреймалівське поселення (с. Дреймалівка Бериславського району, пізня бронза), Стоянка Дмитрівка (с. Дмитрівка Каховського району, пізній палеоліт-пізня бронза), Стоянка Нововолодимирівка (с. Нововолодимирівка Чаплинського району, пізній палеоліт), але більшість об'єктів є латентними;

2. залізна доба й античність (1000 р. до н. е. - 527 р.): античне поселення «Глибока Пристань» (с. Софіївка Білозерського р-ну, IV ст. до н. е.), античне городище «Скелька» (с. Олександрівка Білозерського р-ну, I ст. до н. е.- III ст. н. е.); античне городище «Золотий Ріг» (с. Широка Балка Білозерського р-ну, I ст. до н. е. - III ст. н. е.), Любимівське пізньоскіфське городище (с. Любимівка Каховського р-ну, III ст. до н. е.), Гаврилівське пізньоскіфське городище (с. Гаврилівка Нововоронцовського р-ну, III ст. до н. е. – II ст. н. е.), Скіфський курган «Огуз» (сmt. Нижні Сірогози, IV ст. до н. е. – найвищий в області, висота близько 120 м); Скіфський курган «Козел» (с. Новоолександрівка Нижньосірогозького р-ну, II половина IV ст. до н. е.) тощо ;

3. доба візантійсько-давноруського стилю (527 - 1240 рр.), доба готики й ренесансу (1240 -1650 рр.), доба бароко (1650 -1780 рр.): немає визначних споруд, так як повторне заселення території відбулось пізніше;

4. доба класицизму (1780 - 1850 рр.): Григорівський Бізюків монастир (с. Червоний Маяк Бериславського р-ну, XVIII – поч. XX ст.); залишки Збур'ївської фортеці (с. Стара Збур'ївка Голопристанського р-ну, XVIII ст.); Катеринський собор та дзвіниця (м. Херсон, вул. Перекопська, 1782-1787рр.); Миколаївська церква (м. Херсон, вул. Доброхотова, 1819 р.); Святодухівський

собор із дзвіницею (м. Херсон, вул. Декабристів, 1804-1836 рр.); Корсунський монастир (с. Корсунка Каховського р-ну, XVIII-поч. XX ст.); Греко-Софіївська церква (м. Херсон, вул. Червонофлотська, 1780 р.), Успенський собор (м. Херсон, вул. Леніна, 1786 р.); Церква Усіх Святих (м. Херсон, вул. Пугачова, 1808 р.);

5. доба еклектики й модерну (1850 - 1917 рр.): кірха Св. Петра і Павла (с. Зміївка Бериславського р-ну, 1885 р.); Троїцька церква (с. Князе-Григорівка, Великолепетиський р-н, кінець XIX ст.); церква Св. Миколая (с. Старосілля Великоолександрівського р-ну, 1888 р.); Монастир Різдва Богородиці (м. Генічеськ, 1905 р.); церква Св. Георгія (с. Мала Кардашинка Голопристанського р-ну, 1905 – 1912 рр.);

6. радянська й пострадянська доба (після 1917 р.): пам'ятник «Легендарна Тачанка» (біля м. Каховка, 1967 р.), кам'яниця першої в Україні гідроелектростанції (сmt. Велика Олександрівка, 1928 р, пам'ятник «Першим корабелям» (м. Херсон, 1972 р.) та нові пам'ятники (камінь кохання (парк ім. Горького м. Херсона, 2005 р.); Потьомкін Таврійський (парк ім. Горького м. Херсона, 2004 р.), скульптура образу Божої матери «Покрова» (Пушкінський сквер, м. Херсон, 2009 р.); пам'ятник «Солодкому кавуну» (м. Гола Пристань, 2007 р.); пам'ятник «Жабі» (м. Гола Пристань, 2008 р.) тощо.

Що стосується біосоціальних РТР, то із 269 об'єктів – 10 пам'ятників героям Громадянської війни, 77 – героям Великої Вітчизняної війни, 27 – воїнам-інтернаціоналістам, 155 – іншим визначним особистостям.

Зокрема:

- пам'ятник Богдану Хмельницькому (с. Тягинка Бериславського району, нагадує про козацьку добу, але встановлений в радянську у 1954 році);
- пам'ятники, що закарбували добу панування російської імперії – могила-склеп князя Потьомкіна Таврійського (м. Херсон, Спаський собор), пам'ятник генералісимусу Олександрові Васильовичу Суворову (м. Херсон, вул. Суворова, встановлений в радянську добу у 1950 році), адміралові Федору Федоровичу Ушакову (м. Херсон, вул. Ушакова, встановлений в радянську

добу у 1957 році), філантропу Джону Говарду (м. Херсон, вул. Ушакова, встановлений у 1818-1820 рр.), маєток родини Фальц-Фейнів (с. Гаврилівка Нововоронцовського р-ну), склеп родини Фальц-Фейнів (с. Новочерномор'я Голопристанського р-ну), пам'ятник Софії Фальц-Фейн (с. Хорли Каланчацького р-ну);

- пам'ятники часів революції і громадянської війни (1917 -1921 рр.), зокрема 26 пам'ятників Володимиру Леніну і його соратникам і послідовникам – Надії Крупській (с. Любимівка Каховського району), пам'ятники Михайлу Фрунзе (м. Каховка (2), с. Мала Каховка Каховського району), Семену Будьонному (с. Мала Каховка Каховського району), Феліксу Дзержинському (м. Цюрупинськ), Сергію Кірову (с. Новогригорівка Генічеського району, с. Малі Копані Голопристанського району), Василю Блюхеру (м. Каховка, смт. Чаплинка, с. Архангельська Слобода Каховського району), Миколі Щорсу (с. Щорсівка Генічеського району), радянському льотчику Валерію Чкалову (с. Чкалове Новотроїцького району). Засновниці компартії Німеччини – Розі Люксембург (с. Федорівка Каховського району).

- дуже цікавими також є пам'ятники повоєнної доби, зокрема: першому космонавту Юрію Гагаріну (с. Чорнобаївка Білозерського району, с. Гладківка Голопристанського району, с. Червоний Чабан Каланчацького району), російському біологу і селекціонеру-помологу, автору багатьох сортів плодово-ягідних культур – Івану Мічуріну (с. Іванівка Високопільського району).

Окремо хочеться виділити пам'ятники письменникам: Тарасу Григоровичу Шевченку (м. Херсон, м. Генічеськ, м. Скадовськ, смт. Високопілья, с. Широка Балка Білозерського району, с. Ювілейне Цюрупинського району), Миколі Олексійовичу Островському — радянському письменнику, автору романів «Як гартувалася сталь», «Народжені бурею»; будинок, в якому народився та мешкав письменник Борис Андрійович Лавренєв, твори «Сорок перший», «Заколот», «Лермонтов», «Вітер». Будинок, в якому зупинявся Михайло Коцюбинський (м. Херсон, вул. Перекопська, 18);

пам'ятник Остапу Вишні (с. Кринки, Цюрупинський район) – українському письменнику, новелісту, класику сатиричної прози ХХ ст., зокрема збірка «Мисливські усмішки» написана в Кринках Цюрупинського району Херсонської області; пам'ятник Миколі Гуровичу Кулішу (м. Цюрупинськ, смт. Чаплинка), який народився в Чаплинці, але навчався в Олешші, твори «97», «Мина Мазайло» та ін. [4].

Серед 604 подієвих РТР Херсощини більшість становлять об'єкти, присвячені Великій Вітчизняній війні (532), є об'єкти, присвячені подіям Громадянської війни (31), подіям Громадянської і Великої Вітчизняної війни (16), іншим подіям – 25.

За орієнтованістю на загальну суспільно-політичну ситуацію подієві пам'ятки в Херсонській області можна віднести до періодів:

1. козацька доба (період визвольної війни і козацької держави (1648-1775 рр.): Олешківська Січ (м. Цюрупинськ, 1711-1728 рр.); Кам'янська Січ (с. Республіканець Бериславського р-ну, 1709-1711рр. та 1728-1734 рр.); Прогноївська паланка Запорізької Січі (с. Геройське Голопристанського р-ну, 1735-1769 рр.); залишки Збур'ївської фортеці (с. Стара Збур'ївка Голопристанського р-ну, 1774 р.);

2. доба панування Російської імперії (1775-1917 рр.): у м. Берислав розташоване кладовище воїнів Кримської війни, де знайшли останній притулок 532 солдатів, моряків та козаків, які загинули у розпалі боїв за Севастополь у 1855 році і тому воно відноситься до пам'ятних місць, пов'язаних з історичними подіями доби панування Російської імперії. До наших днів збереглися два кам'яні хрести та каплиця, зведена у пам'ять захисників Севастополя.

3. революція і громадянська війна (1917 -1921 рр.), міжвоєнна доба (1921 - 1939 рр.), друга світова війна (1939-1945 рр.), повоєнна доба (1945-1991 рр.): пушка біля краєзнавчого музею (м. Херсон, вул. Комунарів, 1944 р.), монумент на могилі Невідомого солдата (м. Херсон, 1956 р.), пам'ятник «Легендарна Тачанка» (біля м. Каховка, присвячений подіям Громадянської війни, встановлений у 1967 р.), пам'ятники та меморіальні комплекси воїнам,

які загинули під час Великої Вітчизняної війни (споруджені в усіх містах, інших районних центрах і багатьох селах).

4. незалежна Україна (з 1991 р): подієвими ресурсами незалежної України є сучасні культурні заходи, такі як, щорічні фестивалі, конкурси, виставки тощо – всього 61 подія, із них найбільше в м. Херсоні (13), Скадовському районі (9), Голопристанському (8).

Висновки і перспективи подальших досліджень.

На основі даних, наведених у Державному реєстрі пам'яток історії та культури Херсонської області станом на 01.06. 2005 (даний документ більше не оновлювався) [5], нами було проведено класифікацію суспільно-історичних ресурсів Херсонської області (1465 об'єкти).

Найбільше в області подієвих РТР (604). Причому, серед 604 подієвих РТР Херсонщини більшість становлять об'єкти, присвячені Великій Вітчизняній війні (532), є об'єкти, присвячені подіям Громадянської війни (31), подіям Громадянської і Великої Вітчизняної війни (16), іншим подіям – 25. На другому місці пам'ятки археології (541 об'єкт), із загальної кількості яких – 437 курганів і курганних груп, 25 стоянок, 65 поселень, 5 могильників і 9 городищ. Що стосується біосоціальних РТР, то із 269 об'єктів – 10 пам'ятників героям Громадянської війни, 77 – героям Великої Вітчизняної війни, 27 – воїнам-інтернаціоналістам, 155 – іншим визначним особистостям. Найменше в області архітектурно-історичних РТР (51 об'єкт).

Як ми бачимо Державний реєстр пам'яток історії та культури Херсонської області вже не оновлювався 10 років, відповідно про реальну картину і збереженість пам'яток історії на Херсонщині інформації майже не має, а тому в подальших дослідженнях ми плануємо провести моніторинг фактично наявних суспільно-історичних РТР Херсонщини.

Література:

1. Александрова А. Ю. Международный туризм : учебник / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 470 с.

2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України : методологія та методи аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. — 395 с.
3. Карта туристичних ресурсів Херсонської області // за ред. О. Палаха. — Херсон : «Наддніпряночка», 2006 р. Оленьковський М. О. Археологічні пам'ятки Херсонської області : каталог-довідник / М. О. Оленьковський. — Херсон, 2004. — 128 с.
4. Путешествия по Херсонщине : Энциклопедия-путеводитель / Под ред. . — Херсон : Наддніпряночка, 2008. — 300 с.
5. Реєстр пам'яток історії та культури Херсонської області станом на 01.06.2005 р // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uct.artkavun.kherson.ua/tour-object.htm>.